

Državna granica Bosne i Hercegovine sa Republikom Srbijom

Džemal Najetović

Dekan Pravnog fakulteta Univerziteta u Travniku

“Ukoliko Evropa želi da sama sebe shvati ozbiljno, ona mora biti u stanju da na cijeloj svojoj teritoriji stvori mir i stabilnost. Stoga je pitanje da li će i na teritoriji ZB dugoročno biti prevladani ratni konflikti i problemi. To je, istovremeno, pitanje kredibiliteta same Evrope” (Wolfgang Schauble, prilikom posjete Sarajevu).¹

Vojislav Koštunica, predsjednik SRJ je, na predizbornom skupu u Malom Zvorniku (SRJ) 07. 08. 2002. godine u vezi RS, izjavio da je ona “dio drage, bliske, ali uvijek naše i u našem srcu, privremeno od Srbije odvojene porodice”. U objašnjenju ove izjave rekao je: “Nema šta da se objašnjava oko stava prema RS. Taj moj stav je dobro poznat i nije promijenjen. Javno je izražen i potvrđen”.²

¹ *Oslobođenje*, 19. 09. 2004., str. 5.

² *Oslobođenje*, 13. 09. 2002., str. 6. i *Dnevni avaz*, 10. 09. 2002., str. 3.

Sažetak

Bosna i Hercegovina i Srbija su većinu svojih granica odredile, ali dijelovi duž rijeke Drine ostali su neriješeni. Vezano za ranije odnose Srbije prema Bosni i Hercegovini, ističemo izjavu predsjednika Srbije Borisa Tadića u Sarajevu 29. 06. 2006. godine: „Cjelovita BiH je vitalni interes Srbije, kao što je to i očuvanje granica svih država u regionu.“

Uređenje državne granice između Bosne i Hercegovine i Srbije je jedan od međunarodnih nesporazuma ove dvije države. Pored toga, jedan dio Bošnjaka ima imanja preko rijeke Drine (desna strana) u Republici Srbiji do kojih se dolazi skelom. Nažalost, oni se često ometaju u obradi svojih posjeda na način da se zabranjuje prelazak skele i upućuju se na duge cestovne rute.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, Srbija, država, teritorijalni integritet, međunarodno pravo.

Uvod

Geografija ima veliku ulogu u historiji naroda i nacija. Bosna i Hercegovina ima morsku obalu kao prirodnu, apsolutnu granicu. Tu obalu prate planine koje unutrašnjost dijele od litoralnog dijela. Sa sjeverozapada bosanskohercegovačku teritoriju od hrvatske dijele planine (Velebit, Dinara...) i rijeke (Cetina i Una), a granicu prema sjeveru dijeli rijeka Sava (plovna cijelom dužinom), dok je prema istoku granična rijeka Drina, koja izlazi iz velikog dinarskog planinskog vijenca, a dužim periodima i Raška, tako da su granice tog prostora jasno definisane i veoma neugodne za prolazak i uopće lagano kretanje, što je bilo nepovoljno za migracije naroda, tako da su oni izbjegavali masovniji ulazak na bosanskohercegovačku teritoriju. Dolina rijeke Bosne otvara prostor prema Panonskoj niziji, a dolina rijeke Neretve prema Mediteranu.

Bosna i Hercegovina i Srbija su većinu svojih granica odredile, ali dijelovi duž rijeke Drine ostali su neriješeni. Vezano za ranije odnose Srbije prema Bosni i Hercegovini, ističemo izjavu predsjednika Srbije Borisa Tadića u Sarajevu 29. 06. 2006. godine: „Cjelovita Bosne i Hercegovine je vitalni interes Srbije, kao što je to i očuvanje granica svih država u regionu.“

Uređenje državne granice između Bosne i Hercegovine i Srbije je jedan od međunarodnih nesporednima ove dvije države. Pored toga, jedan dio Bošnjaka ima imanja preko rijeke Drine (desna strana) u Republici Srbiji do kojih se dolazi skelom. Nažalost, oni se često ometaju u obradi svojih posjeda na način da se zabranjuje prelazak skele i upućuju se na duge cestovne rute.

1. Definicije osnovnih pojmova:

Država je društveno-politička zajednica onih koji vladaju i onih kojima je vlada uređena na osnovu pravila koja prihvaćaju (svojevoljno ili pod prinudom) svi njeni članovi. U užem smislu, država je aparat sile koji načelno garantira sigurnost svim članovima zajednice. Država je pravni subjekt unutrašnjeg i međunarodnog prava, koji se stiče međunarodnim priznanjem *de facto* (privremeno i ograničeno) i *de jure* (stalno i neograničeno). Država je određena svojom funkcijom uređenja odnosa u društvu. Pravna država je ona država u kojoj su sva prava poopćiva (tj. važe jednako za sve u istim uvjetima). U njoj vlada striktno formalna procedura. Pravna država nije aparat za realiziranje interesa, nego mehanizam realiziranja formalne pravednosti kao jednakopravnosti. Sila je u državi dopustiva samo uz pretpostavku kršenja normi koje udovoljavaju navedenim uvjetima, a sam prekršaj uvjetovan je procedurom. Demokratska država polazi od neposrednog iskazivanja volje naroda, no, s vremenom postaje jasno da moderna demokratska država može biti jedino reprezentativna i parlamentarna. Država blagostanja ne garantira samo elementarnu sigurnost i dogovorena prava svojih državljana i ostalih stanovnika, nego garantira i minimum socijalne sigurnosti. Međunarodnim priznanjem država ulazi u međunarodnu zajednicu i postaje punopravni subjekt u međunarodnim odnosima.³

Integritet znači cjelokupnost, cjelovitost, čitavost, potpunost, nedjeljivost, nepovredivost, neozlijeđenost, nepovrijeđenost.

Teritorijalni integritet obuhvata cjelokupnost i nepovredivost teritorije države. S aspekta međunarodnog ratnog prava, teritorijalni integritet jedno je od osnovnih prava država u međunarodnim odnosima. Pravo na samoodbranu, nezavisnost i poštovanje dostojanstva države utvrđeno je Poveljom UN-a. Teritorijalni integritet je vrijednost koja je vezana

³ *Leksikon temeljnih pojmova politike*, Školska knjiga, Zagreb, 1990., str. 137–143.

za teritoriju države. Pod teritorijalnim integritetom podrazumijeva se stanje potpunosti i nepodijeljenosti teritorije i suvereniteta jedne države. Teritorij države ima veliki značaj. To je prostor na kome se razvila nacija, odnosno, stanovništvo države. Za stanovništvo su vezana duhovna i materijalna bogatstva. Teritorijalni integritet je vrijednost od prvorazrednog značaja za državu. Svaki teritorijalni ustupak drugoj strani predstavlja opasnost za druge vrijednosti. Za očuvanje teritorijalnog integriteta država formira institucije odbrambenog sistema. Zbog bitnosti teritorijalnog integriteta za državu, teritorijalni sporovi predstavljaju opasnost za mir i međunarodnu stabilnost. Vrlo često, ovi sporovi se pokušavaju riješiti mirnim putem, međutim, u uslovima kriza, obično prerastaju u ratno stanje. Dakle, svaki teritorijalni spor je u osnovi politički spor. Problem bosanskohercegovačkog teritorijalnog integriteta veoma je star. Naši susjedi su uglavnom pokazivali teritorijalne pretenzije, zbog čega su pokretali mnoge ratove.

2. Pojam državne teritorije i državne granice prema međunarodnom pravu

U savremenoj pravnoj teoriji i praksi neosporno je da su državna teritorija i državna granica međunarodni pojmovi koji, da bi postojali, trebaju biti uređeni međunarodnim pravom. Stoga, osnovni pojam određenja državne granice podrazumijeva da je to ravan koja odvaja omeđeni prostor između država na kopnu, moru i u zraku. Takav omeđeni prostor naziva se državna teritorija.

Jedan od najvažnijih problema današnjice svakako je vezan za problem teritorije i u neposrednoj je vezi sa održavanjem svjetskog mira.

Svakodnevno smo svjedoci mukotrpnog rješavanja brojnih sukoba zbog teritorija i teritorijalnih pretenzija pojedinih država koji prerastaju u oružane sukobe širih razmjera. Oni se rješavaju na razne načine. Najčešće se sukobi oko teritorijalnih nesporazuma rješavaju pregovorima, a rjeđe upotrebom sile koja je međunarodnim pravom zabranjena. To sve skupa jasno govori o važnosti teritorijalnog integriteta država u međunarodnom pravu, te da promjene državnih granica nikada nisu bile bezazlene i da su se najčešće završavale ratom i krvoprolićem. Danas postoje brojni teritorijalni sporovi koji prijete ugrožavanju svjetskog mira. Iako najveći broj država u Svijetu ima neosporne i međusobno uređene državne granice i cjelovitu teritoriju, ipak teritorijalna pitanja

ostaju jedna od gorućih i izuzetno značajnih pitanja za očuvanje svjetskog mira. Da nije tako, teško da bi se taj mir održao, a bez njega teško da bi se očuvale i ostale civilizacijske vrijednosti.

U međunarodnoj pravnoj nauci je poznato da je teritorija jedan od osnovnih elemenata državnosti i da bi država mogla postojati ona mora imati teritoriju kao oblast na kojoj se prostire njena suverena vlast. Moglo bi se zaključiti da pod državnom teritorijom podrazumijevamo onaj dio zemljine površine koji potpada pod suverenitet određene države. Ovakva definicija državne teritorije ipak nije općeprihvaćena u svijetu, jer ne postoji saglasnost u teoriji i pravnoj praksi međunarodnog prava. Na ovakvo stanje su utjecala različita učenja unutrašnjeg i međunarodnog prava koja su se sporila, uglavnom, zbog pitanja koja su vezana za pravnu prirodu državne teritorije.

Mada nemamo namjeru da se previše upuštamo u razjašnjavanje spornih pitanja koja su primarno teorijske naravi, ipak možemo napraviti određenu distinkciju između političkih i pravnih shvatanja ovog pitanja.

Tako prema političkom određenju, teritorija se može shvatiti kao atribut države, odnosno, kao nešto bez čega ona ne može postojati. Nažalost, danas imamo slučaj postojanja pojedinih država koje nemaju svoju teritoriju. Takva država je Palestina.

S druge strane, pravna teorija shvata teritoriju kao oblast prostiranja državne nadležnosti.

Mi smatramo da ovo pitanje ne bi smjelo biti pravno neuređeno, ne zbog teorijskih, nego isključivo, zbog praktičnih razloga koji ne trpe odlaganja ove vrste. Da bi određena oblast predstavljala teritoriju ona mora biti određena državnim granicama unutar kojih bi postojalo ovlaštenje državnog aparata za vršenje suverene nadležnosti.

Kao što vidimo, po pitanju državnih granica postoje različita shvatanja kojima se određuje njihov pravni karakter. Njihovo različito definiranje državne granice, izraz je različitog poimanja i shvatanja države. To je i razlog zbog kojeg pojedini autori tom pitanju prilaze sa raznih aspekata: historijskih, geopolitičkih, pravnih, ideoloških, kulturoloških, nacionalnih i dr.⁴

⁴ „Pod državnim granicama podrazumevaju se ravni koje dele vertikalno, uključujući tu vazдушnu oblast i zemljinu utrobu, područja dvaju država ili područje jedne države od slobodnog mora”. Dr. Smilja Avramov, *Međunarodno javno pravo*, drugo izmenjeno i

Arbitražni tribunal je 1989. god., u presudi o morskoj granici između Gvineje Bisao i Senegala, naveo kako je međunarodna granica linija ustanovljena povezivanjem najizbočenijih tačaka oblasti prostorne važnosti normi pravnoga poretka neke države. Ono što je sporno jeste, što međunarodna pravna teorija u vezi državne granice ne pretpostavlja liniju, već ravan koja vertikalno presijeca zemljinu površinu i dijeli zračni prostor osnovne teritorije i podzemlja dviju država. S druge strane, ono što nije sporno jeste da državna granica razdvaja teritoriju najmanje dvije susjedne države na kopnu, odnosno, da je ona vanjska granica teritorijalnog mora na koju se vezuje vanjski morski pojas, epikontinentalni, odnosno privredni ili prostor otvorenog mora. Također, uopće nije sporno da državna granica označava teritorijalnu suverenost države i da ona odvaja dvije teritorije susjednih država omogućavajući im pristup kopnenim, pomorskim i zračnim putem, što upućuje na zaključak da državna granica, ni u kojem slučaju, nije jednodimenzionalna kategorija niti je unilateralan pojam.

Danas, pitanje teritorijalnih promjena i promjena državnih granica, predstavlja jedno od suštinskih pitanja međunarodnog prava. Za njega je vezano pitanje međunarodnog mira i sigurnosti između država, pa promjena suvereniteta nad teritorijom ne predstavlja samo stvar onih država između kojih te promjene nastaju. Stoga je to veoma ozbiljno pitanje ne samo međunarodnog prava nego i njegovih organa i institucija sadržanih u Povelji OUN-a. Prva činjenica koja se nameće u vezi teritorije i državne granice jeste postojanje države, a ona može postojati

dopunjeno izdanje, Savremena administracija, Beograd, str. 204. „Državne granice su brane koje dele i spajaju državne teritorije”. Prof. dr. Branimir Janković, *Međunarodno javno pravo*, Naučna knjiga, Beograd, 1968., str. 116. „U običnom govoru i dok gledamo zemljopisne karte, predočavamo sebi granicu kao crtu koja omeđuje državno područje. Ali područje države nije ploha Zemljine površine, nego prostor triju dimenzija koji se proteže iznad zemljine površine u visinu i isto tako ispod nje u dubinu. Prema tome granica zapravo nije crta nego ploha nepravilna oblika koja omeđuje samu površinu tla, zračni prostor i podzemlje koji su sastavni dio državnog područja”. Akademik Juraj Andrassy i dr., str. 154. „Kao što ni područje (teritorij) države ne čini samo površinu njezina kopnenog i morskog prostora, nego zahvaća njegovo podzemlje i zračni prostor, tako niti državna granica nije jednodimenzionalna ‘crta’. S obzirom da se spušta u dubinu, te razgraničuje zračni prostor između država, ona ima i drugu dimenziju. Ipak se u brojnim međunarodnim instrumentima i u znanstvenim raspravama gotovo redovito spominje ‘granična crta’, time da se druga dimenzija te ‘plohe’ podrazumijeva”. V. Đ. Degan, *Međunarodno pravo*, str. 563.

ako je u stanju sačuvati teritoriju. Štiteći nju, međunarodno pravo na isti način štiti državne granice kojima je određena cjelovitost država.

3. Uređenja državnih granica i disolucija SFR Jugoslavije

Naše naučno razmatranje pitanja državnih granica kao i naše promišljanje primarno spada u domen pravne regulacije koja mora dati odgovor koji je sadržan u međunarodnom pravu. Najčešće su državne granice postojane i stabilne onoliko koliko je stabilna i sama država. Međutim, i nestabilna država treba da ima stabilne granice u onoj mjeri u kojoj je to od utjecaja na međunarodni mir. Sigurno je da stabilan međunarodni mir podrazumijeva poštivanje međunarodno priznatih granica određenog državnog teritorija. Sve ovo, međutim, ne znači da se granice nikako ne mogu mijenjati i da je nemijenanje granica sadržano u nekoj imperativnoj normi međunarodnog prava. One su kao i sve postojeće podložne promjenama, ali samo onim koje ne dovode u pitanje državnu i međunarodnu stabilnost. Način mijenjanja državnih granica uređen je međunarodnim pravom i moguć je samo na osnovu dogovora država. Iz toga, sasvim je jasno da međunarodno pravo štiti državne granice kako u pogledu njihovog uspostavljanja, tako i u pogledu njihovog mijenjanja. Regulacija je proceduralno postavljena tako da isključuje silu i prijetnju upotrebom sile, a forsira pregovore koji mogu rezultirati ugovorom. Nakon toga vrši se uspostava državnih granica koja se obavlja praktičnim postupanjem međudržavnih komisija na terenu u vidu njihovog obilježavanja. To je posao koji obavljaju mješovite komisije ustanovljene na osnovu međunarodnih ugovora. Prilikom razgraničenja na terenu, ove komisije obično imaju ovlašćenja da odstupe od teksta ugovora,⁵ do izvjesne mjere, kako bi se granica prilagodila mjesnim, geografskim i ekonomskim uslovima.⁶ Pošto se državne granice određuju dvostranim ili višestranim ugovorima, naravno da se ti ugovori nakon toga potpisuju i ratifikuju. Ukoliko zbog toga nastanu teritorijalne promjene poštovanje međudržavnih granica

⁵ Vidjeti šire o tome u: Juraj Andrassy, «Les Rapports de Frontiere et de Voisinage entre la Yugoslavie et les Etats limitrophes», *Jugoslavenska revija za međunarodno pravo*, Beograd, br. 1, 1956., str. 52.

⁶ Članom 5. Ugovora o miru sa Italijom, od 10. februara 1947., dozvoljeno je komisiji da odstupi 0,5 km, od linije utvrđene ugovorom. (M. Bartoš, *Međunarodni ugovori FNRJ*, Beograd, br. 4, 1947., str. 473).

znači poštivanje teritorijalnog *statusa quo* koji je uspostavljen nakon što komisije na terenu završe posao. Na taj način, svi slučajevi promjene državnih granica, a posebno oni nastali teritorijalnim promjenama na koje se primjenjuju pravila međunarodnog prava moraju biti podvrgnuti načelu *uti possidetis*.⁷ To načelo moglo bi se označiti kao faktičko stanje posljednjeg posjeda. Iz razloga što se s njim prvobitno rješavalo pitanje granica između država koje su izlazile iz kolonijalnog statusa ono nesumnjivo upućuje na posjedovanje, pa se zaštita posljednjeg posjeda čini kriterijumom.

Neki naučni teoretičari su ovom načelu oduzimali pravni karakter smatrajući ga političkim načelom.⁸ Posebno se to ispoljavalo u vrijeme dekolonizacije. Prema ovom načelu su, npr., Gvatemala i Honduras proglasile svoju nezavisnost prema Španiji, 15. septembra 1821. godine. Međutim, sa potpisom sporazuma, sporovi oko uređenja granice nisu prestali i nastavljeni su kasnije, a naročito od sredine XIX st., (1917, 1927 i 1930). Na kraju je uređenje granica postavljeno kao isključivo pravno pitanje i spor je upućen na rješavanje Specijalnoj graničnoj arbitraži, strane su se složile da je prema članu 5. spomenutog sporazuma, „jedina zakonita granica koja može da se ustanovi između dvije države je ona koja je ustanovljena 1821. godine”. Tako je nastalo međunarodno pravno načelo „*Uti Possidetis iuris*” koje je značilo načelni pristanak latinoameričkih zemalja da se njihove međusobne granice povuku prema administrativnoj podjeli španske kolonijalne imperije kako je ona postojala u vrijeme sticanja nezavisnosti ovih država.⁹ Doktrina sadržana u načelu *uti possidetis* se nezaustavljivo širila pa je, pored kopnenih granica obuhvatila i morske granice.¹⁰ Bilo je pokušaja da

⁷ „To znači da ako između novih država sljednica nema drukčijega sporazuma, između tih teritorijalnih cjelina koje su stekle neovisnost crta razgraničenja unutar države prethodnice, koja je bila na snazi na datum sukcesije država, postaje njihova državna granica prema međunarodnom pravu” (V. Đ. Degan, str. 566).

⁸ O tome vidjeti: Dr. Smilja Avramov, *Međunarodno javno pravo*, Drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, Beograd, str. 204.

⁹ UN Report of I. A. A. 2/1933, 1322 . u dr. Stevan Đorđević, knjiga druga, str. 768.

¹⁰ „Bilo je pokušaja dokazivanja da je načelo *uti possidetis* neprimjenjivo pri određivanju morskih granica između novih obalnih država. To nije tačno. Ako je središnja vlast države prethodnice sklopila sporazume o razgraničenju morskih prostora sa susjednom državom, ti sporazumi ostaju na snazi i obavezuju, kako obalnu državu sljednicu, tako i treću državu stranku sporazuma”. (V. Đ. Degan., str. 571). „Posljednjih godina

uti possidetis dobije karakter kogentne norme međunarodnog prava. Do toga nije došlo pa je *uti possidetis* „samo“ ostao opće prihvaćeni princip međunarodnog prava kojeg prihvata praksa Međunarodnog suda u Hagu i arbitražni sudovi. Sljedstveno tome, njega je primijenila i Arbitražna komisija EZ na Konferenciji o SFR Jugoslaviji prilikom rješavanja problema državnih granica u procesu disolucije SFRJ. Tako je, zbog svoje konzistentnosti, načelo *uti possidetis* postalo opće prihvaćeni princip općeg međunarodnog prava.¹¹ Ali, to ne znači da se ono i danas doslovno poštuje i primjenjuje. Međutim, i pored svega toga, iako, dakle, ostaje načelo savladavanja prošlosti, načelo *uti possidetis* je jedno od najvažnijih u međunarodnim odnosima po pitanju teritorije. Ono ima mnogo šire značenje od onog koje mu daje pravna nauka i sudska praksa. Danas načelo *uti possidetis* značajno konotira u međunarodnim odnosima i obiluje izuzetnim političkim vrednotama između država i međunarodnih organizacija. Ispoljilo se kao prilično fleksibilno načelo mira i zaštite teritorijalnog integriteta država, posebno, u slučaju sukcesije. To je posebno značajno ako se ima u vidu da omogućava veliku primjenu naročito kada je u pitanju nastanak novih država koji se dogo-

načelo *uti possidetis* međunarodno je sudstvo potvrdilo i glede morskih granica. Prvi su ga za morske granice prihvatili neki suci (Ago, Jimenez de Arechaga) u svojim odvojenim mišljenjima uz presudu Međunarodnog suda od 24. veljače 1982., u sporu o razgraničenju epikontinentalnog pojasa između Tunisa i Libije (CIJ Recueil, 1982., str. 97–98, par. 5, str. 131, para. 100). Načelo *uti possidetis* pri određivanju morske granice primijenila je međunarodna arbitraža u presudi od 31. srpnja 1989. godine u graničnom sporu između Gvineje Bisao i Senegala, a zatim i Međunarodni sud u presudi od 11. rujna 1992. u sporu El Salvadora i Hondurasa (uz intervenciju Nikaragve) o granici na kopnu, otocima i moru.” (CIJ Recueil, 1992. para. 386, Akademik Juraj Andrassy i dr., str. 160).

¹¹ „Osim gdje se drugačije dogovori, bivše granice postaju državne granice zaštićene međunarodnim zakonom. Ovaj zaključak proizilazi iz principa poštovanja teritorijalnog *statusa quo* i, osobito, iz principa *uti possidetis*. *Uti possidetis*, iako se na početku primjenjivao u rješavanju pitanja dekolonizacije u Americi i Africi, danas je poznat kao opšti princip, kako je naveo Međunarodni sud pravde u svojoj odluci od 22. decembra 1986. g. u parnici između Burkine Faso i Malija (Spor o državnoj granici, 1986. ICJ Izvještaji 554 i 565): ‘Uprkos tome, ovaj princip nije specijalno pravilo koje se isključivo odnosi na jedan specifičan sistem međunarodnog prava. To je opšti princip, koji se logički vezuje sa fenomenom dobijanja nezavisnosti, gdje god se desi. Njegova očigledna svrha je spriječiti da nezavisnost i stabilnost novih država budu ugrožene bratoubilačkim borbama...’ (Mišljenje No. 3, Arbitražne komisije, Pariz, 11. januar 1992, –Arbitražna komisija I.C.F.Y.)

dio kao posljedica dekolonizacije ili raspada države prethodnice. Preko ovog načela države mogu odrediti granice kakve žele pod uvjetom da o tome postignu obostran i slobodan sporazum. U slučaju nepostizanja sporazuma o granici, kao izraza slobodne volje između država, načelo *uti possidetis* se nameće kao obavezno međunarodno pravno načelo. U današnje vrijeme, kada je proces dekolonizacije uglavnom završen, a raspad država nije tako česta pojava, većina granica određena je bilateralnim ili multilateralnim međunarodnim ugovorom i nema smetnje da predmet međunarodnog ugovora budu i one granice koje uopće nisu sporne, zatim granice koje sadrže određene prigovore, te granice koje su ustanovljene ugovorom na koje sukcesija država, apsolutno ne utječe.¹² Ne treba posebno napominjati da imperativne norme međunarodnog prava, koje su sadržane u Povelji OUN-a, zabranjuju prijetnju silom ili upotrebu sile protiv teritorijalnog integriteta država.

4. Osnovni pokazatelji geopolitičkog položaja Bosne i Hercegovine

Elementi geopolitičkog položaja jedne države obuhvataju: veličinu njene teritorije, demografske, ortografsko-hidrografske, klimatske, pri-

¹² „Član II. - Režim granica - Sukcesija država ne zadire u pitanje:

- granice utvrđene ugovorom;
- obaveza i prava utvrđenih ugovorom koji se odnose na režim granice.

Član 12. - Ostali teritorijalni režimi:

1. Sukcesija država ne utječe na:
 - obaveze o korišćenju ili ograničenju korišćenja neke teritorije, koje su utvrđene ugovorom u korist bilo koje teritorije neke države, a smatraju se vezanim za dotične teritorije.
 - prava ustanovljena ugovorom u korist neke teritorije, koja se odnose na korišćenje ili ograničenje korišćenja bilo koje teritorije neke strane države, a smatraju se vezanim za dotičnu teritoriju.
2. Sukcesija država ne utječe na:
 - obaveze o korišćenju ili ograničenju korišćenja neke teritorije, koje su utvrđene ugovorom u korist grupe država ili svih država, a smatraju se vezanim za dotičnu teritoriju.
 - prava utvrđena ugovorom u korist grupe država ili svih država, koja se odnose na korišćenje ili ograničenje korišćenja neke teritorije, a smatraju se vezanim za dotičnu teritoriju.
3. Odredbe ovog člana ne primjenjuju se na ugovorne obaveze države prethodnice kojima se predviđa uspostavljanje stranih vojnih baza na teritoriji na koju se odnosi sukcesija država.” (Bečka konvencija o sukcesiji država u odnosu na ugovore, „Službeni list SFRJ”, Međunarodni ugovori., br., Beograd, 1980., SRMP 1-3/1984, 204).

vredne karakteristike, dužinu i oblik granice, stepen komunikativnosti, položaj u odnosu na susjede, vojne alijanse, njihove vojno-političke i strategijske interese i ciljeve, političke prilike i sl. Geografski činioci, posebno teritorija, imaju presudnu ulogu u organizaciji političkog uređenja države i vođenja njene politike. Između države i njenog prostora postoji jedinstvo u kojem odlučujuća uloga pripada prostoru. Teritorijalne pretenzije i razmirice često su odlučujući uzrok međunarodnih sukoba. Nakon tolikih ratova, brojne države i dalje imaju određene teritorijalne sporove.

Sa stanovišta geopolitike, Evropa je doživjela najveće promjene. Nestankom SSSR, ujedinjenjem Njemačke, podjelom Čehoslovačke i disolucijom SFRJ, izmijenjen je geopolitički okvir, kroz koji su bili artikulirani politički, ekonomski i vojni odnosi u Evropi i Svijetu.

Bosna i Hercegovina je zbog svog specifičnog geopolitičkog položaja i prirodnih bogatstava bila napadana od najstarijih vremena (kamenim sjekirama) do minulog rata (najsavremenijim naoružanjem i opremom). U geopolitičkom i geostrategijskom smislu, stanovništvo, naselja i privreda sa saobraćajem, imaju ključno značenje.

Geopolitički položaj Bosne i Hercegovine čini skup određenih geografskih, političkih, ekonomskih i vojnih činilaca, koji opredjeljuju njenu poziciju u međunarodnoj zajednici. Ona je po veličini treća država Zapadnog Balkana i obuhvata jednu petinu njegove teritorije. Zauzima centralni geografski položaj u jugoistočnoj Evropi. Na Jadransku obalu izlazi na oko 25 km dugu obalu u malom Stonskom kanalu, kod Neuma i Kleka, jugoistočno od ušća Neretve. Ovaj izlaz na more, kao pomorskoj državi, omogućuje joj povezanost sa svim kontinentima. Bosna obuhvata prostor između rijeka Drine i Save, planina Plješevice, Dinare i glavne vododjelnice Jadranskog i Crnomorskog sliva, dok Hercegovina, uglavnom, obuhvata sliv rijeke Neretve. Po obliku, Bosna i Hercegovina je srcolika i postepeno se sužava od sjevera prema jugu. Dvije trećine njene granice su prema Republici Hrvatskoj, a jedna trećina prema republikama Srbiji i Crnoj Gori. Sjeverna granica ide rijekom Savom, koja je plovna cijelom svojom dužinom. Prirodne veze sa susjednim državama kanalisane su na uske riječne doline ili planinske prevoje i prolaze, naročito na jugozapadu i jugoistoku.

Bosna i Hercegovina se nalazi na jugu evropskog kontinenta. Zajedno sa drugim državama koje izlaze na Jadransko i Sredozemno more, sačinjava države Južne Evrope. Zauzima centralni geografski

položaj na Balkanskom poluostrvu, zbog čega se za nju kaže da je balkanska država. Geopolitički položaj Bosne i Hercegovine i njena uloga u međunarodnoj zajednici opredijeljeni su njenim geografskim položajem na Zapadnom Balkanu, Balkanu u jugoistočnoj Evropi i Sredozemlju. Ona razdvaja oružane snage NATO-a od ostalih država jugoistočne Evrope koje žele ili ne ulazak u NATO savez. Ovakav položaj omogućava joj važnu ulogu između Istočne i Zapadne Evrope. Po svojim geografskim, demografskim, privrednim, komunikacijskim i drugim karakteristikama Bosna i Hercegovina predstavlja značajan prirodni oslonac i stratešku osnovicu za odbranu jugoistočne Evrope. Prisustvo NATO-a na ovom prostoru je garancija da država Bosna i Hercegovina ne može biti ugrožena spolja.

Ovakav geopolitički položaj i ukupan razvitak demokratskih procesa u savremenom svijetu uticali su na opredjeljenje Bosne i Hercegovine za regionalne, evropske, evroatlantske i svjetske političke, ekonomske, odbrambene, sigurnosne i ostale integracije. Ona je do sada članica svjetskih, evropskih i regionalnih integracija, kao što su: Organizacija ujedinjenih nacija (OUN), Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju (OSCE), Vijeće Evrope (VE) i Pakt o stabilnosti jugoistočne Evrope. Prema tome, Bosna i Hercegovina je izrazila spremnost za potpuno prihvatanje prava i obaveza koji pripadaju porodici ravnopravnih evropskih država. Na tim osnovama učestvuje i aktivno doprinosi kolektivnoj sigurnosti kroz pridruživanje evropskim organizacijama i programu Partnerstvo za mir (PFP).

Evroatlantske integracije nisu događaj, već proces. Moguće ih je realizirati tek kada većina pripadnika sva tri naroda konačno pristanu na to da je Bosna i Hercegovina uopće njihova država. Spremnost na nacionalnu, kulturnu, vjersku i svaku drugu toleranciju prema drugim narodima, kulturama i vjerama. Život na zajedničkom tlu može biti snošljiv, prihvatljiv i perspektivan samo u uvjetima pune međusobne tolerancije i respekta. Samo ujedinjeni možemo ostvariti evroatlantske integracije, što znači da sve etničke zajednice u Bosni i Hercegovini imaju svoju ulogu u tome. Kroz kontinuirano provođenje procedura vezanih za evroatlantske integracije trebalo bi provoditi otvorene dijaloge i promovirati univerzalni mir i omogućavati pretpostavke za eliminaciju ljudskih patnji. U cilju prevencije od infiltracije u principe protivne miru i humanizmu, potrebno je odstraniti lica, programe, literaturu i akcije koje su u suprotnosti sa očuvanjem teritorijalnog integriteta i

suvereniteta Bosne i Hercegovine. Pored toga, bilo koji funkcioner koji bude promovirao ili provodio radikalno ili konzervativno tumačenje ili praksu trebao bi biti smijenjen sa svoje funkcije.

Geografske, demografske, privredne, geopolitičke i geostrategijske karakteristike Bosne i Hercegovine čine je značajnim stubom Zapadnog Balkana, koji je od strategijskog značaja za globalnu ravnotežu i sigurnost Evrope, a obuhvata teritorije sljedećih država: Albanija, Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska, Makedonija, Republika Srbija i Republika Crna Gora.

Države koje su smještene na glavnim komunikacijskim pravcima imaju mogućnost za brži i povoljniji razvoj. Kroz Bosnu i Hercegovinu prolazi nekoliko značajnih komunikacija:

- a. Putna komunikacija Šamac–Ploče je najbliža veza Srednje Evrope sa Jadranskim morem. Za R Hrvatsku to je najbliža veza između Dalmacije i Slavonije. Planirano je da se u okviru koridora 5C ovom komunikacijom izgradi autoput: Budimpešta–Osijek–Svilaj–Sarajevo–Ploče.
- b. Željeznička komunikacija: Ploče–Sarajevo–Doboj i dalje zapadno: Banja Luka–Zagreb–Štuttgart i istočno: Tuzla–Zvornik; Vinkovci–Beograd.

Po svom geografskom položaju, Bosna i Hercegovina predstavlja centralni prostor Južnoevropskog vojišta. Preko teritorije Bosne i Hercegovine vode dva strategijska pravca Južnoevropskog vojišta. Prvi iz Panonske nizije vodi ka Jadranskom moru i Lombardiji i obratno, a drugi iz Panonske nizije ka Sredozemlju i obratno.

Reljef i druge geografske karakteristike teritorije Bosne i Hercegovine u cjelini pružaju povoljne uvjete i mogućnosti za razvoj, manevar i upotrebu oružanih snaga u ratnim uvjetima i vođenje dugotrajnog odbrambeno-oslobodilačkog rata. Bogata je šumom, ugljem i vodama (imamo šest puta više pitke vode od Njemačke), što će u vremenima koja dolaze biti veoma značajna pogodnost.

Kada je u pitanju odnos država svijeta prema Bosni i Hercegovini, može se zaključiti da postoje prijateljske države, države koje joj nisu posebno naklonjene i one koje se odnose neutralno.

Bosna i Hercegovina je u XXI st., ušla sa složenijim privrednim, društvenim, političkim i međunarodnim odnosima. U isto vrijeme, država je otpočela s evroatlantskim integracijama i bliža je evropskim

tokovima.

Poslije ekonomske neizvjesnosti, političkih nemira i rata, Bosna i Hercegovina uređuje odnose sa Evropom i SAD. Tokom NATO intervencije u Srbiji i na Kosovu, odnosi sa EU i SAD nisu slabljeni. Bosna i Hercegovina je ostala relativno izolirana od tog konflikta. Tradicionalno napeti odnosi sa susjedima su se poboljšali. Kao domaćin Samita Pakta o stabilnosti, održanog 29. 07. 1999. godine, u Sarajevu, Bosna i Hercegovina je znatno poboljšala svoj međunarodni ugled.

Šef Delegacije Evropske komisije u Bosni i Hercegovini, Dimitris Kourkulas, u Banja Luci je, 2006. godine, ističući značaj integracija Bosne i Hercegovine u EU, izjavio da one trebaju biti iznad svih političkih i partijskih interesa.

Renoviranje Evrope je negacija njenog duboko ukorijenjenog geografskog određenja koje je preferiralo prostor za jednu naciju. To je razlog zašto geopolitika u integraciji teritorijalnog prostora treba učiniti mnogo više.

Zvanični bosanskohercegovački geopolitički interes je jasan: teritorijalni integritet i suverenitet sa jasno izraženim putem i strategijom približavanja i uključenja u EU. Zahtjevi za promjenu granica i bilo kakvu "trgovinu ili trampu" teritorijama, bez obzira od koga dolaze, ne doprinose razvoju sigurnosti u regiji. Za mir na ovom prostoru posebno je bitno poštovati granice susjeda. Bosna i Hercegovina je krenula ka Evropi ne samo u smislu bliže integracije nego i u smislu određenja principa za odbrambenu i sigurnosnu politiku. Evropska unija se ne stvara iz sentimentalnih, već politički i ekonomskih razloga. Sa ekonomskog stajališta, EU predstavlja odgovor na konkurenciju SAD i Japana. Uključenjem u EU, praktično, se uključujemo u svjetski ekonomski sistem. Iluzija je da ulazak Bosne i Hercegovine u EU može riješiti sve naše probleme. Na taj veliki, historijski izazov i teške zadatke ne može se odgovoriti ponudom lakih i brzih rješenja.

Događaji poslije krize u Bosni i Hercegovini su skrenuli pažnju na Zapadni Balkan. Evropa je uvijek bila suočena sa izazovima koji su nastajali iz širih regija Mediterana, Evroazije i Bliskog Istoka. Novi prijedlozi infrastrukture, posebno cjevovodi nafte i gasa i mreže električne energije, su najdodirljivija površina ovog šireg okruženja. Energetske rute za evropska tržišta razvijaju se ubrzano sa potencijalnim važnim implikacijama za regionalnu geopolitiku. Razvoj istinski kooperativnih odnosa između Sarajeva, Zagreba i Beograda mogao bi doprinijeti

sigurnosti i razvoju cijelog područja Zapadnog Balkana i jugoistočne Evrope.

Bosna i Hercegovina je izložena negativnim aspektima uvećanog transregionalnog okruženja, uključujući ilegalne migracije i trgovine ljudima, međunarodni kriminal, narastajući domet balističkih projektila koji su raspoređeni na Bliskom Istoku i oko Mediterana, terorizam i političko nasilje. Veoma je izgledno da će ovi transregionalni problemi zahtijevati veliku količinu bosanskohercegovačke diplomatske energije kroz sljedeću deceniju i biti visoko na dnevnom redu u odnosima Bosne i Hercegovine sa državama Zapadnog Balkana, Evropom, Ruskom Federacijom i SAD. Ovi izazovi, također, mogu služiti za nove napore u regionalnoj sigurnosnoj saradnji i biti povezani sa postojećom bilateralnom saradnjom sa SAD i članicama NATO-saveza.

Bosna i Hercegovina će imati važnu ulogu u razvoju evropskih i evroatlantskih institucija i politika na Zapadnom Balkanu, ulogu koja će ojačati proces bosanskohercegovačkog transformiranja i integracije. Moguće je da će se EU i NATO promijeniti tokom sljedeće decenije i da će se transatlantski odnosi redefinirati, sa direktnim i indirektnim implikacijama za bosanskohercegovačke interese i ulogu u regionalnim i međunarodnim integracijama. Evropska spoljna i sigurnosna politika tome će biti najznačajniji putokaz.

Ovakvi trendovi će biti važan generator u odnosima između Bosne i Hercegovine, EU, SAD i NATO. Bilateralni odnosi već su u toku i mnogi posmatrači ispravno ih opisuju. Naravno, oni su danas manje napeti i nestabilni, kao rezultat bosanskohercegovačke postupne evropeizacije.

Bez obzira koliko bio korespodentan odnos između geopolitičkog položaja Bosne i Hercegovine, interesa velikih sila za taj prostor, te međunarodni ugovori koji su dobrim dijelom artikulirani, pa i oktroirani tim interesom, ipak se radi o temi i problemima koji do sada nisu u potpunosti naučno istraženi.

Geopolitičko okruženje Bosne i Hercegovine čine države i njihove politike koje se odnose na Bosnu i Hercegovinu, države koje direktno graniče s Bosnom i Hercegovinom i druge države iz bliskog okruženja koje utiču na naš geopolitički položaj na prostoru Zapadnog Balkana i u jugoistočnoj Evropi. Ovaj esej obrađuje novo geopolitičko okruženje s kojim se Bosna i Hercegovina suočava, dajući posebnu pažnju implikacijama za Zapadni Balkan i evroatlantske odnose. Ona, također, tretira opcije za strategiju bosanskohercegovačkih integracija i nudi

nove smjerove njenoj politici za obje strane Atlantika. Knjiga je, ustvari, prerađena doktorska disertacija pod naslovom *Gepolitički položaj Bosne i Hercegovine u evroatlantskim integracijama Zapadnog Balkana*, koju je autor odbranio na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu, 27. 12. 2006. godine.

Aktivnosti vezane za određena pitanja, kao npr.: proširenje EU, Kosovo i albansko nacionalno pitanje (rješenje statusa Kosova) itd., su u toku, a kao izvori korišteni su internet, dnevna štampa, radio i TV emisije. Ove aktivnosti navedene su hronološki (zaključno sa krajem 2006. godine) bez komentara, predviđanja konačnih rješenja ili autorovog svrstavanja na bilo čiju stranu.

5. Geografske karakteristike Bosne i Hercegovine

5.1. Geografski položaj i površina

Bosna i Hercegovina (nalazi se između $42^{\circ}26'$ – $45^{\circ}15'$; N i $15^{\circ}44'$ – $19^{\circ}41'E$), obuhvata prostor međurječja Drine i Save, planina Plješevice i Dinare, kao i glavne vododjelnice sliva rijeka Save i Neretve. Bosna i Hercegovina je pretežno srednjeplaninska država, mjestimično visokoplaninska i na sjeveroistoku djelimično nizijska (Semberija).

Crnomorskom slivu pripada granična rijeka Sava, plovna cijelom dužinom sa pritokama: Una, Vrbas, Bosna i Drina, dok rijeka Neretva pripada Jadranskom slivu.

Geografski položaj Bosne i Hercegovine je opredijeljen njenim položajem u Evropi, Južnoj Evropi, Sredozemlju i na Balkanu, kao i stanjem i odnosima na tom prostoru. Preko njene teritorije vode dva strategijska pravca južnoevropskog vojišta. Prvi izvodi iz Panonske nizije ka Lombardiji i Jadranskom moru i obratno, a drugi iz Panonske nizije ka Sredozemlju i obratno.

Teritorija Bosne i Hercegovine svojim položajem predstavlja centralni dio južnoevropskog vojišta. Po svojim geografskim uvjetima i značaju, predstavlja bitan prostorni oslonac za odbranu. U tome je jedna od važnijih karakteristika vojnogeografskog položaja teritorije Bosne i Hercegovine. Njen kružni oblik pruža uvjete za manevar oružanih snaga u svim pravcima.

Teritorija Bosne i Hercegovine ima ukupnu površinu 51.197 km^2 . Općedruštvena (državna) svojina čini $53,26\%$ ili $2.726.971$ hektara, a u svojini građana $46,74\%$ ili $2.392.712$ hektara. U strukturi površina

općedruštvene svojine dominantna je površina pod šumom 1.789.307 hektara (34,95% od ukupne površine), a pod pašnjacima se nalazi 572.856 hektara (11,19% od ukupne površine). U svojini građana obradive površine čine 1.470.318 hektara (28,72% od ukupne površine). Što se tiče državnog vlasništva, jasno je da ono obuhvata cijeli državni teritorij tj. državno zemljište, javna dobra, rudnike, planine, rijeke, putni, željeznički, morski i vazdušni saobraćaj itd. Pravni titular tog cjelokupnog državnog vlasništva, odnosno teritorije, je država, a općine su samo nosioci prava korištenja. Prema međunarodnom pravu, državni teritorij, odnosno, državni posjed, pa i bosanskohercegovački, pripada ukupnom broju njenih građana bez obzira na njihovu nacionalnu, vjersku, rasnu, socijalnu i drugu pripadnost. Dakle, u Bosni i Hercegovini ne postoji bilo čiji pojedinačni nacionalni posjed, pa, shodno tome, ni bilo čiji pojedinačni nacionalni državni teritorij.

Teritorija Bosne i Hercegovine zauzima središnji dio teritorije Zapadnog Balkana i svojim geostrategijskim položajem čini dio njegovog strategijskog prostora. Prostor Bosne i Hercegovine, reljef, pošumljenost i ispresijecanost zemljišta, kao i ostale karakteristike ograničavaju masovnu upotrebu teže ratne tehnike agresora, ali, istovremeno, pruža povoljne uvjete za suprotstavljanje agresoru i uspješno vođenje borbe i otpora. Blagovremenim i potpunim pripremanjima oružanih snaga, privrednih i ostalih subjekata, u cjelini za odbrambeni rat, oslanjanjem na prirodne karakteristike, uređenu i pripremljenu teritoriju, moguće je voditi dugotrajni odbrambeni rat i u najtežim uvjetima agresije.

Izuzev uskog ravničarskog pojasa uz rijeku Savu, ostali dijelovi teritorije čine visoke i srednje planine koje pripadaju Dinarskom sistemu. Sjeverni dio teritorije se blago spušta prema rijeci Savi i povezuje sa južnim dijelom Panonske nizije. Prostor u donjem toku Neretve prelazi u jadransku oblast.

Teritoriju Bosne i Hercegovine u većini čini brdsko-planinsko područje, koje je ispresijecano klisurama, rječnim dolinama, prevojima, kraškim poljima i drugim prirodnim preprekama, što omogućava njeno uređenje i prilagođavanje za uspješno vođenje odbrambenog rata.

Bosna i Hercegovina se nalazi na sjevernoj zemljinoj hemisferi, u umjerenom pojasu, na jugu evropskog kontinenta, tačnije na sjeverozapadu Balkanskog poluostrva. Povoljan polukontinentalni položaj Bosne i Hercegovine, sa izlaskom na more, je od velikog geopolitičkog, geostrategijskog i geoekonomskeg značaja. Po svojoj veličini, Bosna

i Hercegovina spada u red manjih država svijeta, što implicira mnogostruke pozitivne i negativne geopolitičke uticaje. S geopolitičkog aspekta stanovništvo je najvažnija komponenta geografskog položaja i prostora i najvažniji je njegov potencijal (resurs). S geostrategijskog aspekta, kičmu Bosne i Hercegovine čine doline rijeka Bosne i Neretve. Od Slavenskog Broda do Sarajeva može se doći prosječnom vožnjom za 3,5, a do Mostara 5,5 sati, a od Metkovića do Mostara za 1 sat, a do Sarajeva za 3,5 sata.

5.2. Granice

Na sjeveru, granicu Bosne i Hercegovine prema susjednoj državi Republici Hrvatskoj, čini rijeka Sava. Na istoku granica Bosne i Hercegovine prema Srbiji i Crnoj Gori ide dolinom rijeke Drine, od njenog ušća u Savu, do jezera Perućac. Na dijelu jezera Perućac, granica prelazi na desnu obalu Drine i postaje kopnena granica sa manjim izuzecima sve do planine Orjen, na krajnjem jugu. Na planini Orjen nalazi se tromeda Bosne i Hercegovine sa Srbijom, Crnom Gorom i R Hrvatskom. Sa planine Orjen, granica između Bosne i Hercegovine i Srbije i Crne Gore išla je na jugoistok i završavala u Toplanskom zaljevu Boke Kotorske, gdje je Bosna i Hercegovina imala izlaz na more. Poslije Drugog svjetskog rata, ovaj dio teritorije Bosne i Hercegovine pripojen je Crnoj Gori, a danas, granica sa planine Orjen ide na zapad prema R Hrvatskoj, da bi u predjelu Stonskog zaljeva izašla na Jadransko more.

Poslije nešto više od dvadeset kilometara vodeno-morske granice, idući na zapad, granica ponovo postaje kopnena. Idući na sjeverozapad, granica presjeca rijeku Neretvu i nastavlja do planine Dinare. Granica prema susjednoj državi R Hrvatskoj ide vrhovima planine Dinare i nastavlja prema dolini Une. Granica iz doline Une ide prema obroncima planine Plješevice i dalje na sjever do doline rijeke Gline. Iz doline rijeke Gline, granica se ponovo vraća u dolinu rijeke Une i ide na sjever, sve do njenog ušća u rijeku Savu.

Ukupna dužina granice iznosi 1.660 km (kopnena 980, rječna 665 km i morska 15 km). Prema R Hrvatskoj, dužina granice iznosi dvije trećine, a prema Srbiji i Crnoj Gori jednu trećinu ukupne dužine državne granice. Dužina obalske linije je 25 km. Šema granice Bosne i Hercegovine nalazi se u prilogima.

Prema susjednim državama uređeni su kopneni i riječni granični prijelazi. Potpuni podaci o njima dati su u prilogu.

Činjenica je da Bosna i Hercegovina vodi granične sporove sa susjednim državama. Komentarišući prijedlog Beograda, prof. dr. Safet Halilović ministar za civilne poslove je rekao: “U Srbiji kao da iznova oživljavaju teritorijalne pretenzije prema Bosni i Hercegovini.” Komisija za granice Srbije i Crne Gore već poodavno je istorodnom organu Bosne i Hercegovine predložila razmjenu teritorija na četiri lokacije duž granice: na dijelu željezničke pruge Beograd–Bar, na području Međurječja na prostoru općina Priboj i Rudo i na dijelu HE “Bajina Bašta i “Zvornik” (Prilog broj 1.). Beograd je tražio da se 40,45 km² uključi u granice Srbije, kao i da obje HE u cijelosti pripadnu Srbiji. Na drugoj strani, opštinske vlasti Bosanske Kostajnice, Kozarske Dubice i Novog Grada (Bosanski Novi) zatražile su pomjerenje granice između Bosne i Hercegovine i R Hrvatske na rijeci Uni. Na toj teritoriji R Hrvatske nalazi se 200 parcela od kojih su za 197 vlasnici državljanji Bosne i Hercegovine. Dešava se da čovjek dok ore njivu pređe u teritoriju R Hrvatske. Radi preciznog utvrđivanja granične linije na Uni skoro dvije godine razgraničenje su radili eksperti geometri. Po njima, granična linija prema R Hrvatskoj na 19 mjesta prelazi rijeku Unu.

Otvorena pitanja poput luke Ploče, Pelješkog mosta i granica opterećuju međudržavne odnose između Bosne i Hercegovine i R Hrvatske. Neotuđivo je pravo R Hrvatske da spoji dva dijela svoje teritorije i isto tako je pravo Bosne i Hercegovine da štiti svoju teritoriju. Što se tiče izgradnje mosta Komarna–Pelješac predsjednik R Hrvatske Stjepan Mesić izjavio je da se protivi bilo kakvoj promjeni granica na području bivše SFRJ, pa i hrvatske granice sa Bosnom i Hercegovinom. Most Komarna–Pelješac se ne može graditi, a da se susjedi ne slažu s tim. Planirana visina od 30 m plovnog puta za ovaj most nije dovoljna. Gradnja mosta Komarna–Pelješac nema veze s drugim pitanjima vezanim za Bosnu i Hercegovinu, pa tako ni sa definitivnim provođenjem razgraničavanja na moru, izjavio je Božidar Kalameta, ministar mora, turizma, prometa i razvoja R Hrvatske.

Pored toga nepobitna je činjenica da i dva otočića Veliki i Mali Škoj kao i vrh poluotoka Klek pripadaju Bosni i Hercegovini. To je utvrdio Institut za pomorstvo iz Splita. Poslanik u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine Mladen Potočnik izjavio je da Vlada R Hrvatske ponovo izražava pretenzije na dva otočića koji se nalaze u bosanskohercegovačkim teritorijalnim vodama. Prema njemu, bosanskohercegovačke institucije su pasivne zbog toga što “oni koji

se nalaze na vlasti očigledno ne vole Bosnu i Hercegovinu. Vole tetku, da li Srbiju ili Hrvatsku, a ne svoju majku Bosnu i Hercegovinu, što je nemoralno”.

U vezi spornih granica sa susjedima reagovali su bosanskohercegovački slobodni demokrati koji se zalažu da kao temeljni preduvjet pristupa Srbije, Crne Gore i R Hrvatske evropskim integracijama bude usaglašavanje i potpisivanje sporazuma o granicama s Bosnom i Hercegovinom. Kada su granice u pitanju veoma je bitna njihova sigurnost. U vezi s tim treći sastanak Ohridskog procesa potvrdio je da je Bosna i Hercegovina apsolutno opredijeljena za Ohridski proces o sigurnosti i upravljanju granicama, kao inicijativi koja je već dala konkretne rezultate.

5.3. Reljef

Reljef predstavlja izgled, konfiguracije tla. To je najznačajniji element nekog geografskog područja. Sporo se mijenja, pa za vojne potrebe čini najpostojanije orijentire. Reljef zemljišta, kao faktor oružane borbe (prostor), posebno se procjenjuje i proučava.

Bosna i Hercegovina ima izrazito brdsko-planinski reljef sa pretežno srednje-planinskim, a djelimično i visoko-planinskim zemljištem. Obuhvata najviši i najširi dio centralnog planinskog gorja. Glavni planinski lanci protežu se linijom sjeverozapad–jugoistok, u dužini od oko 400 km. Planine prema jugu su više i najčešće padaju strmo i terasasto, a prema sjeveru su niže i lagano se spuštaju, prelazeći postepeno u niziju Posavinu. Najviše planine dižu se linijom vododjelnice crnomorskog i jadranskog sliva. Glavna prirodna dolina, kojom vode glavne komunikacije je dolina rijeke Bosne, koja se preko Ivan Sedla nastavlja dolinom rijeke Neretve i dijeli Bosnu i Hercegovinu na istočnu i zapadnu, na dva približno jednaka dijela. Prostor Bosne obuhvata veće oblasti: istočna Bosna, centralna Bosna i Bosanska krajina, a prostor Hercegovine: zapadnu i istočnu Hercegovinu. U geomorfološkoj strukturi, Bosna i Hercegovina je veoma raznovrsna sa tri osnovne fizičko-geografske oblasti: izrazito kraška oblast, planinska-centralna oblast i nizija.

Visinsku zonu od 0 do 200 metara nadmorske visine obuhvata 6.901 km² ili 13,5% teritorije Bosne i Hercegovine, od 200 do 500 metara nadmorske visine 13.366 km² ili 26,14%, od 500 do 1000 metara nadmorske visine 18.221 km² ili 25,64% i od 1.500 na više 1.550 km² ili 0,04% teritorije

Bosne i Hercegovine. Prema tome, prostor iznad 200 metara nadmorske visine čini 87% ukupne površine Bosne i Hercegovine. Prosječna nadmorska visina je 625 m.

Reljef Bosne i Hercegovine u cjelini pruža povoljne uvjete i mogućnosti za razvoj, manevar i upotrebu oružanih snaga u ratnim uvjetima i vođenje dugotrajnog rata. Geografsko-topografske osobine, 95% brdsko-planinsko zemljište, ispresijecano rijekama i klisurama i pošumljeno zemljište, ograničava upotrebu teže ratne tehnike. Korišćenjem ovih prirodnih osobina i uređenjem teritorije, povećavaju se ukupne prednosti u vođenju dugotrajne odbrane.

5.4. Klima

Klima Bosne i Hercegovine je uslovljena nadmorskom visinom, rasporedom planinskih masiva, riječnih tokova, pošumljenošću i vodenim akumulacijama. U sjevernom dijelu vlada umjereno-kontinentalna, na brdsko-planinskom kontinentalno-planinska, a u južnom primorska klima.

Zime su u Bosni i Hercegovini oštre. Prosječna temperatura zraka u januaru, u sjevernom području iznosi od -0,2 do -2°C, na brdsko-planinskom od -0,3 do -7,4°C, a minimalna temperatura kreće se ispod -19 °C (zabilježene su temperature i do 34°C ispod nule).

Ljeta su topla i sunčana. Najtopliji mjeseci su juli i avgust, sa srednjom temperaturom od 21 do 25°C, a maksimalno i preko 40°C. Srednja godišnja temperatura iznosi za Sarajevo 9,6°C, Zenicu 10,1°C, itd.

Raspored padavina je različit u odnosu na godišnja doba i pojedine dijelove teritorije. Ima ih preko cijele godine, a najmanje u julu i avgustu. Najobilnije padavine su u proljeće i jesen i kreću se od 1.135 do 3.142 mm/m² u Hercegovini, na brdsko-planinskom području preko 1.500 mm/m², a na sjevernom području od 1.000 do 1.250 mm/m².

Snježne padavine su obilne, posebno na visokim nadmorskim visinama. Snježni pokrivač u sjevernim predjelima zadržava se od 40 do 60 dana, a na brdsko-planinskom području i do 90 dana. Prosječna visina snježnog pokrivača iznosi od 30 do 40 cm.

Oblačnost je najveća u decembru i iznosi od 59% do 83%, a najmanja u julu i avgustu od 19% do 43%. U kotlinama su česte magle.

5.5. Hidrografija

Teritorija Bosne i Hercegovine bogata je vodama (rijeke, potoci, izvori, prirodna i vještačka jezera), ali sa neravnomjernim rasporedom, pri čemu je jugozapadni dio najsiromašniji vodom. Crnomorski sliv zahvata 70% teritorije, a jadranski 30%. Ukupna dužina vodotoka (preko 10 km) iznosi 9.000 km, od kojih mnogi predstavljaju značajne prirodne prepreke.

U vrijeme velikih padavina dolazi do naglog porasta vodostaja i plavljenja, posebno u donjim tokovima rijeka koje utiču u rijeku Savu.

Poplavama je ugroženo oko 1.400 km² zemljišta, a bujična područja zahvataju oko jedne četvrtine površine Bosne i Hercegovine.

Na brdsko-planinskom području nalaze se prirodna jezera sa pitkom vodom. Nivo vode kraških jezera u toku godine mijenja se, što zavisi od količine padavina.

Energetska snaga rijeka i protočnih jezera predstavlja solidan hidropotencijal i najznačajniji izvor električne energije.

Dvogodišnji projekt EU vrijedan 1,4 miliona eura usmjeren na proces reforme sektora voda u Bosni i Hercegovini, bit će finaliziran na današnjoj završnoj konferenciji CARDS projekta "Program upravljanja riječnim slivovima".

5.6. Pošumljenost

Po bogatstvu u šumama, Bosna i Hercegovina zauzima prvo mjesto na Balkanu, a u njoj je najbolje pošumljen prostor planinske centralne oblasti, gdje se, pored šume, nalaze i znatne površine pod pašnjacima. Razvijena je listopadna i četinarska vegetacija. Šume i šumsko zemljište zauzimaju oko 50% ukupne teritorije. Visoke šume čine 48%, niske 37%, a goleti 15% teritorije. U toku minulog rata i poslije, karakteristična je nekontrolirana sječa šume koja je uzrokovala pojavu brojnih klizišta. Za regeneraciju šuma u Bosni i Hercegovini, potrebno je 140 godina.

S aspekta ekonomskog, vojnog i ekološkog značaja, pošumljenost ima veliki značaj. Bogata šumska prostranstva planina u regiji osnova su za solidno poslovanje drvno-prerađivačke industrije i sigurno sklanjanje i zaštitu stanovništva u ratu. Pored toga, šumska područja pružaju povoljne uvjete za razvoj drvne industrije i izgradnju objekata za potrebe odbrane na licu mjesta.

Sa stanovišta vođenja odbrambenog rata, pošumljenost ima značajnu ulogu. Iskustva iz minulih ratova pokazuju da su šumska prostranstva planina bila sigurna zaštita za sklanjanje stanovništva i materijalnih dobara.

Flora je veoma raznovrsna sa pretežno listopadnom i četinarskom vegetacijom. U fauni su zastupljene, gotovo, sve srednjoevropske i sredozemne vrste. Na kopnu ima više vrsta ptica, sisara, gmizavaca, a rijeke i jezera su bogate ribom. Bogatstvo flore i faune značajno je za ishranu u najsloženijim uvjetima rata.

Kraško područje je siromašno šumama i njegovo pošumljavanje ima izvanredan značaj sa stanovišta odbrane.

Šume, pećine, vrtache, uvale, kao i drugi prirodni objekti, nude povoljne uvjete za primjenu mjera sklanjanja i zaštite ljudi i materijalnih dobara.

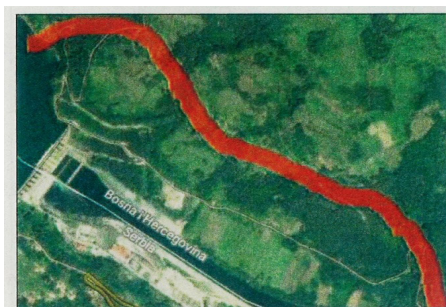
* * *

PRILOZI

Prilog broj 1.

Srbija traži zemljište oko HE Bajina Bašta

Neriješeno pitanje granice između Bosne i Hercegovine i Srbije, na području općina Srebrenica i Zvornik, odnosi se na zemljište oko HE Zvornik i Bajina Bašta. Srbija traži zemljište oko HE Bajina Bašta, koje je većim dijelom u vlasništvu Bošnjaka. Iako je zemljište (1,6 km²)

Prostor na teritoriji BiH koji Srbija traži za sebe

Zastava manjeg bh. entiteta u Srebrenici

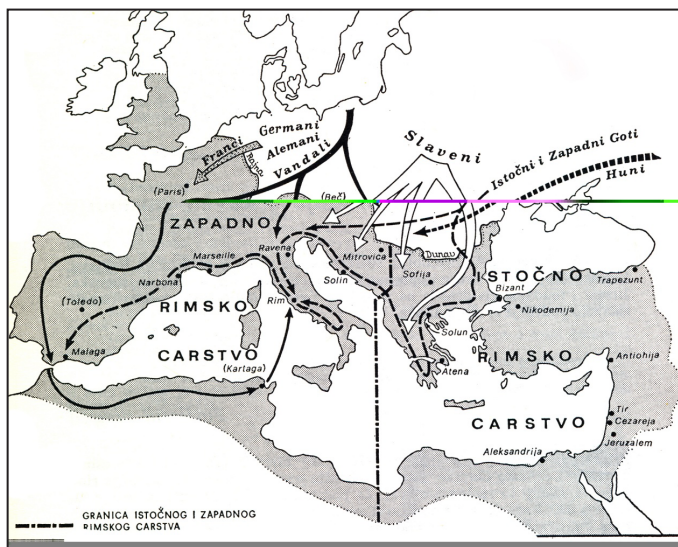
u privatnom vlasništvu, nedopustivo je da se dio državne teritorije daje ili prodaje drugoj državi. (*Dnevni Avaz*, 21. 10. 2017., str. 12).

Ministar vanjskih poslova Bosne i Hercegovine Igor Crnadak je 20. 10. 2017. godine razgovarao s kolegom iz Srbije Ivicom Dačićem o potrebi intenzivnijeg rada komisije za granicu, te da je interes i Bosne i Hercegovine i Srbije da se pitanje granice riješi u najskorije vrijeme. (*Dnevni Avaz*, 21. 10. 2017., str. 8).

Prilog broj 2.

Prilog broj 3.

Karta: Evropa u vrijeme seobe naroda (isprekidana linija ide od Tise, dolinom Drine, do Bara i Brindizija – ova linija aktuelizirana je u knjizi Samuel Huntington *Sukob civilizacija*).

Izvor: Eduard Kale, *Povijest civilizacija*, Školska knjiga, Zagreb, 1988., str. 108.

The state border of Bosnia and Herzegovina with the Republic of Serbia

Summary

Bosnia and Herzegovina and Serbia have determined most of their borders, but parts along the Drina River have remained unresolved. Regarding Serbia's earlier relations with BiH, we highlight the statement of Serbian President Boris Tadic in Sarajevo on June 29, 2006. "The whole BiH is a vital interest of Serbia, as is the preservation of borders of all countries in the region".

The regulation of the state border between BiH and Serbia is one of the international misunderstandings of these two countries. In addition,

some Bosniaks have property over the Drina River (the right side) in the Republic of Serbia, which are reached by a barge. Unfortunately, they are often interfered with in the processing of their land in such a way as to forbid the crossing of the barge and they are being sent via long road routes instead.

Key words: Bosnia and Herzegovina, Serbia, state, territorial integrity, international law.